

Tatjana Pregl Kobe

Maja Kastelic: Deček in hiša.

Ljubljana, Mladinska knjiga (Zbirka velike slikanice), 2015.

Ilustratorica Maja Kastelic je več let premišljeno ustvarjala avtorsko slikanico brez besed *Deček in hiša*, namenjeno najmlajšim bralcem. Rezultat njenega dela so likovne upodobitve, ki so jo bliskovito odnesle v ilustratorsko orbito. Za prve ilustracije zgodbe je na 11. slovenskem bienalu ilustracije leta 2012 prejela priznanje Hinka Smrekarja, leta 2014 pa še plaketo Hinka Smrekarja. Vsako leto se v Bologni na sejmu otroške ilustracije predstavijo vsi, ki z ilustracijo širijo domišljajska polja najmlajših bralcev. Med elitni izbor ilustracij na omenjenem sejmu, ki je najpomembnejša tovrstna prireditev na svetu, pa so bili v vseh letih doslej med tisoči izbrani le štirje slovenski ustvarjalci: Lila Prap leta 1998 (*Živalske uspavanke*, avtorska slikanica), Alenka Sottler leta 2008 (*Pepelka J.* in W. Grimma), leta 2014 Peter Škerl (*Močvirniki* Barbare Simoniti) in letos Maja Kastelic (*Deček in hiša*, avtorska slikanica brez besed). Čeprav je avtorica mlada, je njena slikanica izvrstno in zrelo delo. Zgodbo je očitno dolgo nosila v sebi, a je v pravem trenutku prišla na plan.

Slikanica, ki je pod budnim očesom likovnega urednika Pavla Učakarja letos izšla pri Mladinski knjigi v zbirki Velike slikanice, je svojevrstna že zaradi nastanka. Avtorica je rabila zgodbo za ilustracije, ki jih je name-ravala oddati na 10. bienale slovenske ilustracije. Strahospoštovanje do izjemnih slovenskih ilustratorjev jo je sprva ustavljalo na poti k tej posebni zvrsti likovne umetnosti. Med študijem in po njem je tako delala kot restavratorka, za magistrski študij pa izbrala filozofijo in teorijo vizualne kulture. Naključna avtobusna vožnja z Gorenjske proti Dolenjski, med katero sta njena malčka spala na zadnjih sedežih, zato je sama opazovala čaroben rumenkasto-rdečkast sončni zahod, jo je dokončno spodbudila k ustvarjanju. Nastajati so začele prve ilustracije o dečku, ki se vzpenja po stopnicah, podobno, kot se je sama vzpenjala proti ilustratorskemu poklicu.

Kdo je umetnica, ki je s knjižno ilustracijo odkrila način, kako spojiti dve svoji veliki ljubezni – besedo in risbo? Prve tri knjižice, ki jih je ilustrirala, so v zbirki Mavrična knjižnica (Družina, Ljubljana) izšle leta 2010. Z enakim motivom, a spreminjajočimi se barvami je ilustratorica na naslovnih straneh predstavila zbirke zgodb pisatelja Bogdana Novaka: *Zgodbice za dobro jutro!*, *Zgodbice za dober dan!* in *Zgodbice za lahko noč!*. Akvarelne ilustracije so v bistvu klasične, barvne ploskve so na ilustracijah jasno razmejene, podobe so podane s prijazno paletno in izžarevajo bujno ilustratorikino domišljijo, vezano na literarno predlogo. Že pri teh prvih ilustracijah, ko je zvesto prevajala besedilo v likovno sporočilo, se je ustvarjalka zavedala, kako pomembno je, da otrok dojema slikanico kot celoto, ki sproži v njem popoln estetski užitek.

Medtem ko se je pri Mladinski knjigi dogovarjala za izdajo prve avtorske slikanice brez besedila, jo je Alenka Sottler, njena velika vzornica, kot obetavno ilustratorico priporočila pisatelju Branetu Mozetiču. Plod njunega sodelovanja so tri knjige, ki otroke spodbujajo k spoštovanju drugačnosti. Mozetič je protivojno zgodbico *Dežela bomb, dežela trav* zapisal pred več kot tridesetimi leti, a je prvič objavljena prav v slikanici z ilustracijami Maje Kastelic (Center za slovensko književnost, Zbirka Aleph, 2013). Prijazne ilustracije zvesto sledijo pripovedi, kvaliteta na obeh nivojih, besednem in likovnem, je avtorjema prinesla uspeh tudi v tujini. Že naslednje leto sta v Španiji izšli slikanica *El pais de las bombas, el pais de los prados* in *El pais de les bombes, el pais dels sprats* (obe Edicions Bellaterra, Barcelona). Slednja je bila kot celota nominirana za nagrado Premi Librisliber Xic 2014 (literatura infantil i juvenil) v Besalu. Njuna druga slikanica *Alja dobi zajčka* (Center za slovensko književnost, 2014) še močneje izraža etično vsebino, ki ima tudi spoznavno in poučno funkcijo. Z barvno pestrimi ilustracijami je Kasteličeva knjigi vdahnila toplino in mladim bralcem približala zahtevno tematiko bolezni in drugačnosti. V slikanici *Prva ljubezen* (Društvo Škuc, Ljubljana, 2014) pisatelj govori o čustveni navezanosti dveh šestletnih dečkov v vrtcu, o prvi ljubezni torej, ki vzgojiteljicam ni bila všeč. Besedilo ponuja priložnost za pogovor o različnih oblikah ljubezni, ilustracije s sončnimi barvami pa zvesto sledijo pripovedi.

Slikanice bogatijo najmlajše otroke vse do vstopa v šolo, morda jih zanimajo še kako leto več. Praviloma otrokom berejo odrasli, ki se morajo pri branju in podajanju vsebine tudi sami poglobiti vanje. Pomemben je tudi pravi izbor, saj je kakovostna slikanica prvi otrokov stik s književnostjo in likovno umetnostjo. To večinoma velja tudi za avtorske slikanice ilustratorjev in ilustratoric, kot so Lila Prap, Marjan Manček, Jelka Godec

Schmidt, Mojca Osojnik in drugi, ki slikanico ustvarijo z lastno besedo in podobo. Včasih, čeprav redko, so v slikanici samo slike, zgodba pa je imaginarna, odvisna od otrokove domišljije. *Deček in hiša* nima niti ene same besede. Preprosto zgodbo gradijo samo ilustracije.

Tovrstnih del ni prav veliko. V tujini je bil eden prvih in najprodornejših ilustratorjev odmevnih avtorskih slikanic brez besed argentinski ilustrator Guillermo Mordillo (1932), ki je bil s tovrstnimi slikanicami v drugi polovici prejšnjega stoletja dolga leta dominanten tudi na bolonjskem knjižnem sejmu za otroke. *Maruško Potepuško*, prvo slovensko slikanico brez besedila, je leta 1977 izdal Marjan Amalietti (1923–1988). V stripovsko zasnovani zgodbi je upodobil navihano deklico Maruško Potepuško, ki ni poslušna deklica, ki se rada doma igra s punčkami, ampak igriva, navihana, pogumna in iznajdljiva. Otroci si lahko ob ilustracijah sami izmišljajo besede, napisane v oblakih. Pri branju klasičnih slikanic sta beseda in podoba enako pomembni, pri avtorskih slikanicah brez besedila pa je v branje ponujena le vizualna podoba. Otrokom, ki še ne znajo pisati, pove slika več kot besedilo, lahko je tudi pripoved, ki jo oblikujejo sami. Vsekakor pa mora biti ustvarjena tako vrhunsko, da avtor otroka dobesedno vodi skozi knjigo in mu sugerira vsebino.

Natančno dodelana klasična risba, poseben pogled na perspektivo prostora in barvni minimalizem so izhodišča za likovno pripoved slikanice *Deček in hiša*, v vsebinskem smislu pa gre za namenoma malce strašljivo zgodbico o dečku, ki se po skrivnostni notranjosti hiše vzpenja proti vrhu k svetlobi. Ilustracija na ovitku slikanice, vinjeta s starinskim okvirjem ogledala, v katerem je delni odsev radovednega dečka, in štirinajst dvostranskih ilustracij brez besed pripoveduje zgodbo. Ta se začne zjutraj, na temni ulici, po kateri jo v šolo mahne svetlolasi deček. Na vratih ene od hiš opazi črnega muca, ki se hitro izmuzne v notranjost. A deček sledi njegovemu dolgemu repu, najprej po hodniku, potem po skrivnostnem stopnišču, skozi sobane, polne baročnih lestencev, slik in knjig, pa po še enem stopnišču in še enem in še enem, dokler čisto na vrhu, na podstrešju, ne zagleda deklice, ki risbice prepogiba v papirnata letala. Nato jih skupaj spustita z balkona, da poletijo visoko nad mestom, nad katerim se takrat že dani.

Likovna zgodba, ustvarjena s prefinjenim občutkom za prostor, je grajena na množici detajlov. Hišne številke. Imena ulic, recimo: Andersenova ulica. Junjski koledar. Napisi na stenah po hodniku ali na knjigah na knjižnih policah. Portreti v okvirjih in druge slike. Najlepša dela velikanov ilustracije, otroška risba na steni in napis VELIKANI... Ves čas pa stilizirano podobo dečka od daleč spremljata drobceni miški, ki

realnemu dajeta pridih pravljичnosti. Dramatični dialog med realnim in domišljjskim svetom daje preišljena igra svetlobe in senc, kar je z akvarelnimi barvami mojstrski dosežek. Svetlo temni kontrast od prvih nočnih podob na cesti postaja proti koncu pripovedi vse svetlejši. V širšem, nekoliko poetičnem smislu gre za ilustratorkino pripoved o iskanju in vzpenjanju vsakega od nas in o prepričanju, da nas na vrhu čaka nekaj izjemnega in vrednega.